

İNTERNETTE YIKICI GEMEİNSCHAFT: OKUYUCU TARTIŞMALARINDA ALBAY ÇİÇEK OLAYI

Haldun Narmanlıoğlu*

ÖZET

Richard Sennett'in 'kamusal insanın çöküşünü' tespit ederken kullandığı 'yıkıcı gemeinschaft' (cemaat/topluluk) kavramı, kişinin kendisini bir topluluğa bağlı hissetmesi uğruna katılık ve dışlayıcılığa başvurmasını ifade eder. Sennett'e göre günümüzde kamusal alandan çekilen insanlar, kendilerini çatışma üzerinde temellenmiş toplulukların kolektif kimliklerinde ifade eder. Sennett'in kavramını açıklarken çözümlediği Yüzbaşı Dreyfus davası hakkındaki karşıt irrasyonel kamusal tartışmaların bir benzeri, Türkiye'nin gündemini etkileyen Albay Dursun Çiçek olayında yaşanmıştır. Bu çalışmada, yeni bir kamusal alan oluşturma potansiyeline vurgu yapılan internetteki bazı haber siteleri ile ulusal gazetelerin internet sürümlerinde Albay Çiçek olayıyla ilgili okuyucu tartışmaları incelenerek 'yıkıcı cemaat' kavramı üzerinden değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Anahtar sözcükler: Yıkıcı gemeinschaft, kamusal alan, internet

'DESTRUCTIVE GEMEİNSCHAFT' ON INTERNET: THE COLONEL ÇİÇEK AFFAIR AT THE READER DISCUSSIONS

ABSTRACT

The conception of 'destructive gemeinschaft' (community), which Richard Sennett used to determine 'the fall of public man', expresses to apply stiffness and excluding at the expense of feeling belong to a community. According to Sennett, today the people who left public sphere, represents their self by the collective identity of communities based on conflict. Similar opposite irrational public discussions about captain Dreyfus case, which Sennett analyse to express his conception, has experienced about the colonel Dursun Çiçek affair which impressed Turkey's agenda. In this study, the reader discussions about the colonel Çiçek news on Internet, emphasized the potential of constructing new public sphere, has examined according to the conception of 'destructive gemeinschaft'.

Keywords: Destructive gemeinschaft, public sphere, internet

GİRİŞ

Bir zamanlar toplumun ortak yararını belirlemeye ve gerçekleştirmeye yönelik düşünce, söylem ve eylemlerin üretildiği kamusal alan, siyasi, ekonomik ve iletişim ajanlarının etkisiyle büyük bir değişim yaşamıştır. Bu değişimin izlerini özel alanın kamusal alana göre genişlemesinde, bireyin toplumdaki etkin rolünden geri çekilip pasifleşmesinde, kamusal alanın tanıtılan, tartışılan, fikir üretilen alan olmaktan ziyade ev ve iş yeri arasında transit geçiş yapılan bir mekâna dönüşmesinde bulabiliriz. Medyanın ticarileşmesiyle yeniden feodalleşen kamusal alandan özel hayata çekilen insanın, sosyal yönü sakatlanmıştır.

En temel topluluk tipolojisi olan "gemeinshaft" (cemaat/topluluk) kavramının homojen

özelliği ile ötekine olan tahammülsüzlüğün "yıkıcılığı", Richard Sennett'in "kamusallığı çökmüş insanın" (2002) yeni sosyal ağın tanımlarken kullandığı "yıkıcı cemaat" kavramının bileşenleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Sennett'in Yüzbaşı Dreyfus davası hakkında yazılı basın üzerinden yaşanan irrasyonel kamusal tartışmaları çözümleyerek (2002: 311-325) ortaya koymaya çalıştığı "yıkıcı gemeinschaft", 'öteki'ni dışlayarak gerçekleştirilen bağlılık üzerine kurulur. Kişinin kendisini kim olduğunu tanımlayarak ilan etmesi, ardından bu tanımlama paralelinde dışta kalanlardan arınması gerekir. Kamusal tartışma, eleştirel rasyonelliğin kaybedilmesiyle temelde cepheleşmeyle oluşmuş taraflar arasındaki "irrasyonel" atışmalardan öte bir şey değildir. Reddetmek ve dışlamak, sağlıklı işlemeyen bir iletişim ortamını işaretler.

* Arş. Gör., İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi

Kamusal alan, bir mekân olarak yalnız iş ve özel hayat arasındaki transit bir yola dönüştüğünde, ticarileşen medya da kamusal tartışmanın bir mecrası olmaktan çıktığında, kamusal tartışma ideal ya da tarihsel kategorisine yakın bir şekilde nerede ve nasıl yaşanacaktır? Bu noktada yeni bir iletişim ortamı olarak internet, yeni bir tür kamusal tartışma imkânı sunduğu görüşüyle değerlendirilmektedir. Onun özgürlük sunan yanına yapılan vurgu –serbest tartışma, bilgiye kolay erişim– kamusal alanı feodalleşiren ticari iletişim ortamının dışında yenilikler vaat etmektedir. Kamusal mekânda iletişime geçemeyen ve sosyalle çok sıkı bağları bulunmasına rağmen bütün psişik durumunu özel alan içerisine değerlendiren birey için internet iletişimi, kamusal olmayan bir mekânda (ev, işyeri) kamusal tartışmalar yapabildiği alana dönüşmüştür. Bu anlamda internet ‘hem kamusal hem özel bir mekân’ (Papacharissi 2002: 20) olarak tanımlanabilir. Bu yeni aracı ve vaat ettiği geleceği kutsayan düşüncelere göre; insanları monolitik düzen dışında özgürce kendilerini ifade edip, kalıplarını kırabilecekleri bir yapı beklemektedir.

İşte, kamusal insanın mahrem alana çekildiği, eleştirel rasyonel tartışmanın yok olduğu bir yazına karşın ideal kamusal tartışma için yeni bir alan olarak interneti sunan yaklaşımlar arasındaki diyalektik bu çalışmanın itici gücünü oluşturmaktadır. “İnsanlar yeni bir tür kamusal mekân olan internet aracılığıyla önemli sosyal ve siyasi konularda ne tür tartışmalar yapmaktadır?” şeklindeki bir genel soru, Türkiye’de gündemi uzun süre meşgul eden Albay Dursun Çiçek olayı hakkında çıkan internet haberlerindeki okuyucu yorum ve tartışmaları üzerinden daraltılmaya çalışılmıştır. Olayın etrafında şekillenen siyasi görüşler ve konunun hukuki boyutu çalışmanın kapsamı dışındadır. Konunun önemi, son yıllarda özellikle Dursun Çiçek olayını da içine alan siyasi tartışmaların toplumu kamplaştırdığı yönündeki görüşlerde kendini bulmaktadır. Gerçekten de entelektüellerden siyasilere, hukukçulardan köşe yazarlarına kadar geniş yelpazedeki söylem seçkinlerinin yön verdiği tartışmaların kabaca bir içerik analizi yapıldığında “rejim”, “yandaş”, “sivil darbe”, “askeri vesayet”, “vatan hainliği”, “psikolojik savaş” gibi taraftar keskinleşiren kavramların iletişim ortamlarına dâhil edildiği görülmektedir. Araştırmada, Albay Dursun

Çiçek’in sivil mahkemece tutuklanmasını, serbest bırakılmasını ve hakkında askeri savcılığın tutuklama talep etmesini anlatan haberlere ilişkin yorumlar incelendi.

Çalışmada “İnternethaber”, “Haber7” haber siteleri ile “Habertürk”, “Milliyet” ve “Vatan” gazetelerinin internet sürümlerindeki haberler üzerine okuyucuların yaptığı yorum ve tartışmalar incelenmiştir. Bu sitelerin seçilmesinin nedeni taranan diğer sitelere oranla daha fazla okuyucu yorumu barındırmaları ve basın birbirine yönelttiği ‘taraf’, ‘yandaş’ gibi tartışmaların gölgesinde kalmadan inceleme yelpazesinin genişletilmesi amacıdır.

YÖNTEM

İnceleme yöntemi olarak siber-etnografi (netnografi) benimsenmiştir. Tartışma ortamlarından katılımsız gözlemle –lurking/pusuya yatarak- (Fox ve Roberts 1999: 652, Binark 2007: 35) elde edilen ve birer metin olarak değerlendirilen yorum ve tartışmaların içeriği niteliksel olarak incelenmiştir. Elde edilen veriler, çalışmanın kuramsal çerçevesi olan kamusal alan tartışmalarındaki “yıkıcı gemeinschaft” kavramı ışığında bir topluluk dili analizi yapmaya çalışılarak değerlendirilmiştir.

Bu noktada, incelenen internet alanının ve inceleme için kullanılan yöntemin doğası gereği çalışmanın sınırlılıkları ve göze çarpabilecek olası eksiklikleri üzerinde durmak gerekmektedir. Öncelikle tartışmalara katılan kişilerin, cinsiyetleri, sosyal durumları, yaşları gibi kategoriler araştırmanın konusu olmadığı gibi, incelenen internet siteleri yapıları gereği bunları belirleyip yorumlamaya müsait değildir. Kullanıcılar genellikle özel bir üyelik işleminin ardından yazılarını kendi isimleri (isimlerin gerçek olup olmadığı bilinmemektedir) ya da rumuzlarıyla kaleme almaktadır. Böyle bir işlem yaptırmak istemeyen kullanıcıların tamamı “Misafir” ya da “Ziyaretçi” adıyla tartışmaya katılmaktadır. Yine akla gelebilecek fakat bu araştırmanın konusu olmayan bir diğer eksiklik, haberlerle ilgili yorumların ve tartışma metinlerinin ne tür bir eşik beççiliği işlemi sonucu sayfalarda kendilerine yer bulduğudur. Bu nedenle yukarıda da değinilen internetin özgürlük vadeden yönünün ve özellikle fikirlerin özgürce dolaşımını prensibinin, eşik beççiliği

gibi bir kavramla sınılanması mümkün olmamıştır. Çalışmanın amacı da belirli bir yaklaşımın sınılanması değil, belirli bir toplumsal tartışma ortamının niteliğinin keşfedilmesidir. Çalışmanın yönteminin etnografya olarak belirlenmesi de bu amaçlardır. Çünkü etnografi bir hipotezi test etmekten ziyade, sosyal bir fenomenin durumunu açıklamaya, izah etmeye çalışır (Fox ve Roberts 1999: 449-452).

AKIL YÜRÜTMENİN YANSITICISI OLARAK BASIN

Kamusal alan tartışmalarında mihenk taşı olarak kullanılan Antik Yunan'daki 'Agora'dan, yitirilen rasyonalitesiyle işlevini kaybetmiş bir mekâna geçişin tarihi seyrini Kırık şöyle tarif etmektedir:

"Eğer antik şehir demokrasileri 'kahramanların-kalıcı kamusal alanı' anlayışının gündoğumu ise, kitle toplumunun ortaya çıkışı ve modern ulus devletinin yükselişi rasyonel kamusal alanın gün batımının işaretçisidir" (2005: 83).

Gerçekten de agora, özellikle liberal yazına göre tarihsel analiz penceresinden kamusal alanın ilk örneği (Poster 2001: 265), kitle toplumu ise yok oluşuyken, burjuva toplumu - Kırık'ın metaforuna bir ekleme yapılacak olursa- güneşin tam tepe noktada bulunduğu an olarak değerlendirilebilir. 'Kamusal alan' kavramını sosyal bilimlerin gündemine taşıyan Habermas'ın analizinde de burjuva toplumu merkezi konumdadır (2003: 15). Konunun disiplinler arası değişik boyutları tamamen ihmal edilmeden ancak ağırlıklı olarak bu çalışmayı ilgilendiren iletişim perspektifiyle bakıldığında kamusal alan vatandaşlar arasındaki akılcı etkileşimlerin bütünüdür. Habermas'ın tespitlerinde de kamusal topluluk akıl yürüten öznedir (2003: 283).

Kamusal alan, fiziki mekâna gönderme yapılan anlamının dışında daha girift bir yapıyı temsil eder. Devlet ve sivil toplum arasında yer bulmuş ve toplumsal bütünleşmenin potansiyel aracı olarak işlev gören bir kurumlar manzumesidir (Kırık 2005: 83). Yani yalnız bir 'salon' ya da 'kahvehane' içerisindeki bireylerin rasyonel tartışmaları değil, yerleşik düzenin yasal ve siyasal kurumlarını dönüştüren, değiştiren, işlemesini sağlayan çok değişik sivil

toplum yapılarıdır söz konusu olan. Bu sivil toplum yapılarının ruhu 'rasyonel iletişim' olarak tarif edilebilir. Rasyonel iletişimin varlığı ya da yokluğu kamusal alanın işlemesinde/çökmesinde en önemli faktör olarak belirmektedir. Bireyler, iletişimsel eylemle rasyonel biçimde mesaj değiş-tokuşunda bulunur ve kamuyu oluştururlar. Karşılıklı anlamaya ulaşmayı hedefleyen bu eylemin gerçekleştirileceği alan, yukarıda da belirtildiği gibi, yalnız mekâna bağlı ya da mekânla özdeş olmayan kurumlar manzumesinden oluşur. Aileden kitle iletişim araçlarına, kahvehanelerden, sivil toplum kuruluşlarına her yer ideal konuşma ortamının mecrasıdır. Böyle tanımlandığında ideal konuşma ortamının çapı Habermas'ın kavramlaştırmasıyla söylenecek olursa "yaşam dünyasıdır" (Kırık 2005: 74)

Habermas'a göre, henüz tüketim kültürünü teşvik eden bir kurum haline gelmemiş olan kitle iletişim araçları, burjuva kamusal alanında yalnızca haberlerin yayımlanmasıyla uğraşan bir organ değil, kamunun izleyebileceği tartışmaların arabulucusu haline gelmişti. Siyasal gazetelerin ortaya çıkması ve bunların savunulması, kamuoyunun özgürlüğünün ve bir ilke olarak kamusal alan için yürütülen mücadele alanının savunulması anlamına geliyordu (2003: 312). Ancak kamusal tartışmanın mekânlarından biri olduğu ilk dönemlerden (1) bugüne basın, kendi polemik konumunu terk ederek ticarileşmeye başladı. Önceleri, basın kamusal topluluk oluşturan özel şahısların kurumuyken, kamusal topluluğun belirli mensuplarının sahip olduğu bir kuruma dönüşmüştür. Habermas'ın ifadesiyle bu durum, "imtiyazlı özel çıkarların kamuyu istilasına açılan kapı" olmuştur (2003: 315). Bir zamanlar kamunun akıl yürütme faaliyetini yansıtan basın, aynı alanı özel çıkarların bombardımanına tutarak kamusal alanın dönüşüme uğramasına neden olmuştur.

Böylece eskiden özel alanla sınırlı kalan çıkar çatışmaları kamusal alana da girmeye başlamıştır. Kamusal ve özel alanların iç içe geçmesiyle birlikte, toplumsal erkler yeni siyasal işlevlere sahip olurlar. Bu süreç de kamusal alanın 'yeniden feodalleşmesine' neden olur. Değişen medyanın yarattığı dünya sadece görünüşte kamusaldır (Habermas 2003: 295). Kamusal topluluk, eleştiren, karşı çıkan, konuşan sıfatlarını kaybederek dinleyici ve izleyici-

ye dönüşmüştür. Artık güdüm altına alınan kamu alanında 'kamuoyu' oluşması beklenebilir. Bunun yerini "oluşturulan kamusalılık ve kamusal olmayan kanaat" almıştır (2003: 350-365).

YIKICI GEMEİNSCHAFT

Kamusal alanı kent bağlamında inceleyen Sennett'e göre ise bir zamanlar hayat dolu kamusal alan özel alana yenilmiştir. Bu "kamusal insanın çöküşü" anlamına gelmektedir. Bu görüşün temel tezi, kamusal alanın kentte canlılığını kaybetmesiyle atomize edilmiş, kamuyla bağlarını koparmış, yeni mahrem bir toplumun ortaya çıkmasıdır. Tüketim ve turizmle sınırlı günümüz kentiyile şekillenen kültür, "iç" ve "dış" arasında bir ayrıma neden olmuştur. 'Öznel yaşantı' ile 'dünyasal yaşantı' arasında yansımasını bulan bu ayrıma "açılma korkusu" kaynaklık etmektedir (Sennett 1999: 14). Kamusal yaşamın merkezi olan büyük kentlerde herkes birbirine yabancı durumdadır. Açılma korkusu insanların duygularını, düşüncelerini, kişiliklerini açıklamayı engellemektedir.

Özel hayatın kutsanmasıyla, insanın sosyal yönü sakatlanmış, kamusal katılım yalnızca gözetlemeye dönüşmüştür. Sennett'e göre, bugün dünyanın çoğu yerinde, yabancıların birbiriyle konuşma hakkının olmadığı, herkesin arkasına gizlenebileceği bir kalkana sahip olma ve yalnız kalma hakkının kamusal bir hak olduğu nosyonu yerleşmiştir (2002: 46). Burjuva kamusal alanının rasyonel tartışmalara girişen bireyi, bu dönemde kalabalık kentin yabancılarından korkan, kendi içine kapanarak pasif bir izleyici olduğu toplumda, daha dar kolektif topluluk kimliğiyle kendisini özdeşleştiren birey haline gelmiştir. Hoşgörüsüzlük artmış, toplumu saran anonim perdeyi yırtan farklılıklar tahammülsüzlükle karşılanmaktadır. Diyalog sona ermiştir.

Sosyalliğini kaybederek mahremleşen toplumun dayandığı temellerden biri 'yıkıcı gemeinschaft'dır. Bu bir anlamda mahrem **toplum** içerisinde **topluluk** (cemaat) olgusunun daha yaygın hale gelmesidir. Kamusal yaşamın silinmesiyle aralarında etkileşim kalmayan ve pasifleşen insanlar toplum görüntüsünden uzak, eylem yapamayan, yapabildikleri tek eylem bir kimlik inşasıyla sınırlı topluluğa dönüşmüştür.

Rasyonel iletişim içerisinde kamuyu oluşturma ve bunu eyleme dönüştürme gücü artık kalmamıştır. Kamusal yaşamın silindiği dönemlerde sokakta birbirleriyle konuşmayanlar bir kolektiflik olarak kim olduklarının resmini çizerken ortak fantezilerden yararlanır (Sennett 2002: 290). Böylece topluluğun en belirleyici özelliği olarak karşımıza eylem değil, fantezi üzerine kurulu kolektif varlık çıkmaktadır. Sennett'in yıkıcı gemeinschaft'ında topluluğun yürütebileceği tek etkinlik arınmadır. Kolektif kişiliğin mantığı tasfiye etrafında şekillendiğinden, bütün topluluklar kendilerini "gerçek" olarak görür. Tasfiye edilmesi gerekenler 'gerçekten' o topluluğa ait olmayanlardır;

"Bu ülkelerine sadık Amerikalılar, otantik Aryanlar, 'gerçek' devrimciler arayışındır. ... günümüzde insanlar dolaysız ve açık duygusal ilişkiler arayışına girdiklerinde yapabildikleri tek şey birbirlerini yaralamaktır. Bu, kişiliğin toplum içinde kendini göstermesiyle ortaya çıkan yıkıcı gemeinschaft'ın mantıksal sonucudur" (Sennett 2002: 291).

Sennett, Fransa tarihindeki ünlü Yüzbaşı Alfred Dreyfus davası hakkında yapılan kamusal tartışmaları 'yıkıcı gemeinschaft' kavramı üzerinden çözümler. Yahudi asıllı olan Yüzbaşı Dreyfus, 1894 yılında Almanlar lehine casusluk yaptığı iddiasıyla tutuklanır. Ancak eldeki tek kanıt yüzbaşının el yazısı olduğu iddia edilen ve Alman Askeri Ateşesi'nin çöp kutusunda bulunan bir bilgi notudur. Dreyfus, belgedeki el yazısının kendisine ait olmadığını iddia etse de ceza almaktan kurtulamamıştır. Sennett, dönemi betimlerken Fransa'yı Yahudilerden temizleme kampanyasına ve eski Fransa'nın başarısızlıklarının içerideki hainlerle dış güçlere mal edilmesine dikkat çeker (2002: 314). Ancak henüz yargılama devam ederken ve ardından cezasını çekmek için Şeytan Adası'na gönderildikten sonra Yüzbaşı Dreyfus üzerinden toplumda keskin kutuplaşma yaratan tartışmalar başlamıştır. Ordu, meclis, hükümet, basın ve aydınların müdahil olduğu tartışmada suçsuzluğuna inananlarla, Dreyfus'un hainliğine kesin gözüyle bakanlar irrasyonel bir müzakereye girer. Elde edilen yeni deliller sonunda Yüzbaşı Dreyfus ancak 12 yıl sonra aklanır. Sennett, Yüzbaşı Dreyfus davasının hukuki ve siyasi yönünü bir kenara bırakarak, bu dava üzerinden yürütülen tartışmaların niteliğini,

özellikle Dreyfus'u savunan Emile Zola'nın J'Accuse (2) (Suçluyorum) adlı yazısındaki cemaat dilinin analiziyle araştırır. Sennett'in bu analizindeki bulgular, çalışmanın araştırma bölümünde Albay Dursun Çiçek ile ilgili haber yorumlarının analiziyle paralel biçimde tartışılacaktır.

KAMUSAL MÜZAKERE ZEMİNİ OLARAK ELEKTRONİK ORTAM

Yaşam dünyasının kitle iletişim araçlarıyla dolaylanması, toplumsal ilişkilerin bu dolaylanma üzerinden yürümesi anlamına gelir. Kitle iletişimi, bireylere yaşam dünyası deneyimini özel yaşam alanında edinebilme imkânını sunmuştur. Ancak medyanın mesajları belirgin biçimde tek yönlü olarak aktarması ve cevap verme imkânlarının sınırlı olması, sürece 'yarı katılım' niteliği yüklemektedir (Thomson 1994: 257). Yığınsal iletim araçlarının tekrar feodalleştirdiği kamusal alanın yeniden kurulması ve -Thomson'un analizine devamla- 'tam katılım' için gerekli 'ideal konuşma ortamının' post-endüstriyel dönemin belkemiğini oluşturan yeni iletişim teknolojilerinde bulunduğu görüşü akademik yazında önemli bir yer tutmaktadır. Bu araçlar içerisinde ayrı bir yer tutan internet, tahakkümden bağımsız, akılcı temelde bir mutabakata varabilmenin yeni ortamı olarak değerlendirilmektedir. Bozkurt, internet ortamında ortaya çıkan yeni iletişim topluluklarını "ötekisiz postmodern kabileler" olarak tanımlar. Bozkurt'a göre, bu yeni topluluk modeli yıkıcı gemeinschaft'ın yerini almaktadır (2003: 1-11).

Kullanıcıların aynı zamanda içerik üretimi yaparak bunu ağda dolaşıma sokabilmesi, eski iletişim ortamının tek merkezli, tek yönlü 'seçilmiş' kısıtlı enformasyon niceliğinin aşılmasını sağlamaktadır. Şahin, kitle iletişim dönemini kullanıcı açısından 'karavana'nın kısıtlılığı, yeni medyayı ise 'kafeterya'nın bolluğu metaforlarıyla açıklar (2004). Castells'e göre internetin avantajı, toplumsal özelliklerin iletişimi çerçevelemekte, hatta engellemekte daha az etkili olduğu eşitlikçi bir iletişim çizgisinde 'yabancılarla zayıf bağların güçlendirilmesini' mümkün kılmasıdır (2005: 478). İnternete içkin olduğu varsayılan bu özellik, kullanıcı açısından egemen iletişim ortamının kontrolündeki mesajlardan farklı mesajlara ulaşamama ve

bunları üretememenin önündeki engellerin kalkması, dolayısıyla yeni ortamın yapısal olarak özgürleştirici olarak belirmesi demektir. Eleştirel bir perspektiften bakıldığında ise söz konusu araçlar yeni bir egemenlik, iktidar alanı ve işleyişi yaratmaya uygun görülmektedir (Timisi 2003: 227).

Ancak erişim imkânlarındaki artış, kitle iletişim araçlarıyla kıyaslandığında görece serbestlik, internetin bir kamusal alan olarak adlandırılması ve ileri bir analizle demokrasiyi işletmesi için yeter neden değildir. İnternet, açık ve demokratik toplumlarda, erişim imkânı ve politik motivasyonu bulunan vatandaşlar arasında etkileşim açısından uygulanabilir olanaklar sunsa da hızlı bir şekilde demokrasiyi ilerleteceği söylenemez (Dahlgren 2005: 151).

Özellikle akılcı bir tartışma ve uzlaşma için tarafların birbirlerinin kimliklerini bilmeleri gerekmektedir. Oysa online kimlikler çoğu zaman belirsizdir. Akışkan ve değişken kimlikler söz konusudur (Papacharissi 2002: 18). Yüz yüze iletişimden farklı olarak özne, cinsiyetle, ırkıyla, rengiyle, dil aracılığıyla inşa edilir (Timisi 2005: 97). Kimliğin görünümü olarak bedenden ayrılan dil pratiği tek başına kamusal tartışmaya dâhil olmaktadır. Ancak bir dizi ilişki aracılığıyla elektronik bir coğrafya oluşturan internet (Poster 2001: 262) benzer düşünceleri paylaşan ve destekleyen kişilerin belirli konular etrafında politik katılımına olanak sağlamaktadır. Bu anlamda internet "yeni bir biçimde politikleşmenin temellerinin atıldığı yerler" (Binark 2005: 136) olarak da belirmektedir.

Timisi'ye göre yeni iletişim araçları bireylerin karşılaştıkları ve bunun sonucunda toplumsallığın üretildiği mekânlar olarak kabul edildiğinde bu araçların bir kamusalılık içeriği taşıdığı kabul edilebilir. Ancak buradaki kamusalılık, 'kamusal alanı' değil ortak bir mekâna erişimdeki açıklığı vurgulamaktadır (2003: 146-147). Bu çalışmanın internetle ilgili ön kabulü de bu yaklaşımla açığa çıkmaktadır: İnternet bir 'kamusal alan' olarak tanımlanmasa da en azından 'toplumsal bir mekân' olarak kabul edilebilir. İşte bu yeni toplumsal mekânda yapılan güncel siyasal tartışmaların niteliği Albay Dursun Çiçek olayı üzerinden incelenmeye çalışılacaktır.

OKUYUCU TARTIŞMALARINDA DURDUN ÇİÇEK OLAYI

'Ergenekon' adlı bir örgütün varlığı iddiası son yıllarda Türkiye gündeminin başat konuları arasında yer aldı. 2007 yılında bir dizi operasyonla başlayan ve içerisinde işadamları, gazeteci, emekli ve muvazzaf askerlerin de bulunduğu çok sayıda kişinin tutuklanmasıyla devam eden süreçte, söz konusu kişilerin kaos ortamı yaratarak askerî darbeye zemin hazırlamaya çalıştıkları iddia edildi. Bu çalışmanın konusunu oluşturan Albay Dursun Çiçek olayı da söz konusu dava üzerindeki tartışmalar sürerken yaşandı. Taraf Gazetesi'nde 12 Haziran 2009 tarihinde yayınlanan "AKP ve Gülen'i Bitirme Planı" başlıklı haberde, Albay Dursun Çiçek tarafından "İrticayla Mücadele Eylem Planı" adıyla bir çalışma hazırlandığı iddia ediliyordu. Habere göre, Albay Çiçek iktidardaki Adalet ve Kalkınma Partisi ile Fetullah Gülen'in başında olduğu dini cemaate yönelik komplo ve yıpratma planları içeren bir çalışmanın altına imza atmıştı. Ancak habere konu olan belgenin orijinali değil, fotokopisi mevcuttu. Haberin ardından hem askerî hem sivil savcılıklar tarafından soruşturma açılırken belge ve imzanın sahte mi gerçek mi olduğu konusunda basında çeşitli iddialar gündeme geldi. Konu, içlerinde köşe yazarlarının da bulunduğu birçok söylem seçkini tarafından kitle medyasının tartışma platformlarına taşındı.

30 Haziran 2009 günü Ergenekon davası savcılar tarafından sorgulanan Albay Çiçek, tutuklanarak cezaevine gönderildi. Ancak yapılan itiraz üzerine ertesi gün tahliye edildi. 2009 Ekim ayında Genelkurmay Karargâhı'nda çalıştığı belirtilen bir subay tarafından eylem planının ıslak imzalı orijinali olduğu söylenen belge bir ihbar mektubu ile beraber soruşturmayı yürüten savcılara gönderildi. Yapılan bilirkişi incelemelerinde belgedeki imzanın Albay Dursun Çiçek'e ait olduğu bilgisi kamuoyuna yansdı. Bu gelişme üzerine 11 Kasım 2009 tarihinde ikinci kez tutuklanarak cezaevine gönderilen Albay Çiçek, yapılan itiraz üzerine iki gün sonra tekrar serbest bırakıldı. 2010 yılının başlarında Albay Dursun Çiçek tekrar basının gündemine taşındı. Jandarma Kriminal Dairesi'nin de belgedeki imzanın Dursun Çiçek'in elinin ürünü olduğuna dair bir tespitle bulunduğu bilgisi basın aracılığıyla yayıldı. 1

Mart 2010 tarihinde Genelkurmay Başkanlığı, bu duruma atıfta bulunarak belgenin gerçek olduğunu doğrulayacak yeni delillerin elde edildiğini bir basın açıklamasıyla duyurdu. Açıklamada askerî savcılık tarafından Dursun Çiçek'in tutuklanmasının talep edildiği fakat askerî mahkemenin talebi reddettiği belirtildi.

Araştırma için bu karışık dönemin yalnız üç sürecinden bahseden haberlere dair yorumlar seçildi. Albay Dursun Çiçek'in sivil mahkemeye ilk kez tutuklanmasını anlatan 30.06.2009 tarihli haberlerin, tahliye edilmesini anlatan 01.07.2009 ve 02.07.2009 tarihli haberlerin okuyucu yorumları ile hakkında bu kez askerî savcılığın tutuklama talep ettiğinin ortaya çıktığını anlatan 02.03.2010 tarihli haberlerle ilgili yorumlar incelemeye dâhil edildi.

Yorum ve tartışmaların genel olarak iletişim yönüne bakıldığında, temelde iki karşıt grubun fikirlerinin sunumu ya da karşılıklı tartışması karşımıza çıkmaktadır. İncelenen toplam 1859 yorumun, 1783'ü (% 96) Albay Çiçek'in suçlu ya da suçsuz olduğuna inanan iki farklı eğilimin izlerini taşımaktadır. Yorumlardan yalnız 76'sı (% 4) haberlerdeki verilerle kimsenin suçlu ya da suçsuz olduğunun kesin olarak ilan edilemeyeceğini belirten ya da haberin konusu dışında (çoğunlukla ekonomi konusunda) yapılmış yorumlardan oluşmaktadır. İncelenen yorumların 167 tanesi (taraf belirten yorumların % 9'u) karşılıklı tartışma ya da önceki yorumlara atfen yapılan katkı veya eleştirilerden oluşmaktadır. Araştırmada elde edilen niceliksel verilerin niteliksel analizini yapabilmek için Sennett'in çalışması üzerinden bir izlek oluşturulmaya çalışıldı. Yıkıcı gemeinschaft'ı "ait olmanın dili" ve "ait olmayanlarla yaşanan çatışmanın dili" (Sennett 2002: 310) bağlamında çözümleyebilmek için üç temel kategori belirlendi. Yorumlar bu kategorilere göre ayrılırken, çalışmanın fiziki darlığı nedeniyle kendi kategorilerini temsil eden kısıtlı sayıda yorum örneği, orijinal yazımları üzerinde herhangi bir düzeltme yapılmadan buraya alındı.

a. Kolektif kişiliğin tanımlanması

Kamusal yaşamın düşüşüyle birlikte etkileşimden uzaklaşan ve mahremiyetle pasifleşen insanlar için topluluk artık yalnız kolektif bir kimlikten ibarettir. Böylece günümüzde, top-

lumun en önemli özelliği olan kolektif eylemin yerini topluluğun kolektif varlığı almıştır. Dreyfus davasının en belirgin niteliği çatışma üzerinde temellenmiş kolektif bir kişiliğin oluşmasını (Sennett 2002: 313) sağlamasıydı. Dreyfus'u savunmak için kaleme aldığı J'Accuse (Suçluyorum) ile cepheleşmeyi bir anlamda keskinleştiren Emile Zola, bunu karşıtlarının imgelemine zıt olan imgeleri bularak başarmıştı (Sennett 2002: 317). 'Dreyfusçular' olarak, 'Biz kimiz?' sorusunu yanıtlarını arayan Zola, cevaplarını karşı cepheyi tanımlayarak da desteklemişti.

Albay Çiçek haberleri hakkındaki yorumlara bakıldığında ilginç bir biçimde, cepheleşen iki tarafın birbirlerini çoğu zaman benzer imgeler üzerinden suçlayıp, kendi kolektif varlıklarını yine benzer imgeler üzerinden işaretledikleri görülmektedir. Albay Çiçek'in serbest bırakılması haberiyle ilgili iki karşıt görüşten alınan bu yorumlarda, yorumcular ait oldukları kolektif kimliği benzer şekilde işaretlemektedir:

"gerçek türk milletinin gözü aydin.." (Haber-türk)

"Bunlar kendini ne zannediyor yau. Darbeye gerek olursa millet darbeyi seçimlerde yapar başkasını getirir iktidara . Bunların zaten Türk olduğuna inanmıyorumda" (Haber7)

Yalnız münferit yorumlarda değil, karşılıklı tartışmalarda da "orijinal Türk"lük, kimliğin işaretlenmesinde ve gerçeğin ortaya çıkmasında önemli bir kıstas olarak belirlemektedir:

"abd avrupa ve de israil destekli irticacılar mı, yoksa TÜRK MİLLETİNİN ve ATATÜRKÜN ordusu mu... hayırlısı olsun ben de merak ediyorum sonucu... TANRI TÜRKÜ KORUSUN..." (internethaber)

"ikidebir tanrı deyip durma Allah[cc]demeye dilin varmıyor mu? madem söylüyorsun bari doğru söyle orjinali tengri dir.orjinal türksün ya sanada orjinalini söylemek yakıştır" (internethaber)

Yorumlarda "Türklük" yanında "Müslümanlık" da yorumcular tarafından hem kendi kolektif kimliklerini, hem de arınılması gereken ötekilerin kimliğini tanımlamak için sıkça kullanılı-

mıştır. Albay Dursun Çiçek'in suçlu olduğuna inanan bu yorumcuya göre, kendisi gibi düşünmeyenler 'gerçek' olamaz. Olsa olsa 'çakma' sıfatını taşımaya müsaittir. Kendi kimliğini 'öz' kelimesiyle betimleyerek bir anlamda kendisini ve kendi görüşünü ülkenin 'kurucu unsuru' olarak tahayyül eden yorumcuya göre 'vatanın özüne dönmesi' gerekir, bu ise kolektif kimliğe uymayanlardan arınmayla sağlanabilir.

"Bu ülke elbette öz evlatlarıyla buluşup kavuşacak yıllardır süren özlem ve hasret bitecek. Müslüman Türk Halkına yapılan zulümler sona erecek, Vatan özüne dönecek. Sonradan türeme çakma birtakım neidiği belli olmayan tipler ve islam düşmanları hadlerini bilecek" (Haber7)

"Türk ve Müslüman" ağırlıklı bir kimlik tasviri, yalnız Albay Çiçek'i suçlayanlarca değil savunan "karşı taraf" üyelerince de kullanılmaktadır. Her iki kavramın karşıt gruplarca sahiplenilip ötekini betimlemede kullanıldığı sık sık görülmüştür. Dinsel ve ulusal referanslar karşılıklı olarak birbirlerini beslemektedir:

"çok şeyler hayal etler 30 bn kişinn katilne sayn dedler paygamber efendimiz (SAV) ocağının genceck ŞEHTLERİNE kelle dediler kendilerine AK türkiyenn en güvenilr kurumu TSK ya milletn düşmanı(GLADYO)dedler ergenekonu(şanlı türk tarihinin başı)smek istedier,o şanlı isme küf...p göstermek istedikleri karabasana isim yaptır tabi br şey unuttular TÜRK milletinn SABRINI o sabr açmıştı 1071de kapları o sabr hükmetmişti chana 600sene..güçlüler çok PARLARI var bizden çok korkuyorlr arkamızdaki gçtn ES_SABR dn.." (Habertürk)

Cepheleşmede, köken ile ilgili kaygıların çok belirleyici olduğu görülmüştür. Hatta öyle ki, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olmak bile, kamuyu ilgilendiren bir konuda yorum yapmak, tartışmaya katılmak için yeterli bir ölçüt değildir. Vatandaş olsa da kişinin yorum yapabilmesi için önce 'Türk' olması gerekmektedir. Hatta ileri bir yorumla ancak soyu Türk olan bir kişi Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olabilir. Aşağıdaki örnekler, aynı sitede, aynı haber altında yorum yapan karşıt görüşlere ait:

“Sayın salomonis 'e

*Sen ergenekona inamayabilirsın ismine bak-
tığında yahudisin herhalde o nedenle bu işler
senin işine geliyor gibi.Türk milletinin kurtu-
luşu bu ergenekon çetesinin bitirilmesine
bağlı.İtalyada da senin gibi inanmayanlar
demeyimde baltalayanlar çıktı merak etme biz
türkler bu işinde üstesinden geleceğiz....”*
(Vatan)

**“BU ENSON OLAYLARDAN MUTLU
HUZURLU OLAN VARSA... SOY AĞACINA
BİR BAKTIRSIN,KESİN TC.VATANDAŞI
DEİLDİR”.** (Vatan)

Yorumcuların kimi zaman, karşı tarafın kimli-
ğini tespit ederken kendi tarih yorumlarına
başvurduğu da görülmektedir. Yorumcu, böy-
lece tarihsel köklerini ya da tarihsel kötücül
kişilerle benzerliklerini deşifre ettiği kişinin
savunduğu konunun ya da bulunduğu tarafın
yanlılığı ispat etmeye çalışmaktadır. Tarihsel
köken, hükme varabilmenin önemli kıstası
haline gelmiştir. Aşağıdaki örnekler yine iki
karşit görüşten alındı:

*“kubilayın katillerinin ,şeyh saidin,ali kemal-
lerin torunlarına yakıştır TÜRK ORDUSUNA
hakaret etmek”* (İnternehaber)

*“bir avuç insan mutlu olsun diye çayıp di-
ğerlerini yoksulluğa iten beyler firavun-
lar,nemrutlar,ebu cuhiller nerde unutma-
yın”* (Haber7)

İlginç bir biçimde yorumcuların öteki olarak
gördükleri iki farklı kimlik kurgusunu karşılıklı
olarak bağdaştırma/yakıştırma örneklerine
rastlanmıştır. Bu bir anlamda kendi kimliğini,
aynı nitelikte gördüğü ‘iki öteki’ye karşı sa-
vunmak olarak değerlendirilebilir. Karşit gru-
bun kimliğini Fetullah Gülen ile özdeşleştiren
birinci yorumcuya göre Gülen’in gitmesi gere-
ken yer İmralı Adası’dır. Farklı haber sitesinde
farklı bir haberin altında yazan başka bir yo-
rumcuya göre ise esas Albay Çiçek’in yeri
Abdullah Öcalan’ın yanındır:

**“FETHULLAH İMRALIYA İŞTE GERÇEK:
her tahmini tam isabet olan SONAR araştı-
rma şirketinin verilerine göre bir seçim olsa
AKP yüzde 36.26, CHP yüzde 25.13, MHP
yüzde 15.26, DTP yüzde 6.08, Saadet Partisi**

**5.42 oranında oy alailecek....bu da AKP ye
KAP-AK olsun...”** (Vatan)

“İmralıya

*“tc devletinin hükümetine ağır hakaret yapan
bu vatan hinini aponun yanına göndermeliler.
ben devletim sen o hepimiz devletiz devlet biziz
arkadaşlar biz başımıza siyasileri seçtik adam
gibi adam olsunlar bu haini atsunlar”* (Milli-
yet)

b. Dış mihraklar ve içteki hainlerden arınma

Yorumlarda dikkat çeken, her iki cephe için
“vatan hainliği”nin kolektif kimliğin çerçevesi-
nin çizilmesinde önemli bir araç olduğudur.
Birbirlerini “hain” kelimesini kullanarak suçla-
yan 26 yoruma rastlanmıştır. Ancak yukarıdaki
örneklerde olduğu gibi “yabancılarla işbirliği”,
“dış mihraklarla ortaklık” imalarıyla birbirini
suçlayan yorumların sayısı çok daha fazladır.
Bu suçlama türü yıkıcı gemeinschaft’ın en
belirleyici özelliklerinden biridir. Dreyfus
davasında da “içerideki hainlerle dış güçler”
(Sennett 2002: 314) tartışma ortamının en güç-
lü argümanları arasındaydı. Yoğun yaşanan
ayırışma ve cepheleşmenin kapsayıcı bir açık-
lamaya ihtiyacı bulunmaktadır. Yorumcular
kapsayıcı açıklama için komplo teorilerine
başvurmaktadır. “Dış güçlerin Türkiye üzerin-
de oynadığı oyunlarda rol alan hainlerin” orta-
ya çıkarılması, birbirlerine benzer suçlamalar
yönelten iki karşit görüşün önemli cephaneleri
arasında yer almıştır:

*“cia ile birlik olup türk ordusuna saldıranlar
türkiye ye ihanet içindedir”* (Milliyet)

Dursun Çiçek’in bir komplo kurbanı olduğuna
inanan yorumcunun yazdıkları: **“Amerika cik
karsimiza,bizi ayak takimlariyla ugrastirma
!!! Evet ne istiyorsan söyle gozumuzu payla-
salim...”** (Vatan)

**“abd israil testekli tsk icinde darbeciler mi
yoksa demokrasi hakl mi kazanacak bunu
görecegiz...”** (İnternethaber)

**“sn ALBAYI tutuklayan zihniyet! ermenilerde
ozur diliyenlerdir. ABDde vatandaslik alabil-
mesi icin CIA,PAPAZLARIN referans alan-
lardir!!!”** (Vatan)

Kimlik tanımını, dış mihraklarla işbirliği içerisinde olan ‘öteki’ni dışlayarak keskinleştiren yıkıcı gemeinschaft, kendisine benzemeyenlerden arınma isteğindedir. Albay Çiçek tutuklandıktan bir gün sonra serbest bırakılınca arınma isteği artan yorumcuların yazdıkları:

“demokrasiden ve hukuk'dan taraf olan hakim'i değiştirençe,şaiBELİ ve darbECİLERİ destekleyen bir karar alınması kaçınılmaz oldu !!! EGE MENLİK KAYITSIZ ŞARTSIZ 'ELİT GENERALLERİN VE CHP'nin miş??? vatan haini 'LAİKÇİLER' honduras'a gidin” (Haber7)

“yaşasın laikler ve cumhuriyetçiler laik olmayanlar bu ülkeyi terk etmeli” (Haberturk)

“ne mutlu türküm diyenebunu diyemeyen türk deyildir ve ya sev ya terk et demekte ne kadar da haklıymış.” (Vatan)

Karşılıklı tartışmalarda da benzer arınma isteği görülmüştür, “pakal” rumuzlu yorumcuyla tartışan bir başka yorumcunun yazdıkları:

“pakal türkmüsün yada soyunu araştır

tahrik için buradasın pakal kendini kurnaz zannediyorsun.aslında zavallısın sen ve senin gibiler şunu unutmayın sakın türkiye laiktir laik kalacak.iranın aydın halkı buraya bizim mollalar irana” (İnternethaber)

c. Tarafların kendilerini bir savaş içerisinde görmesi – katı dışlayıcılık

Sennett, Zola'nın cemaat dilini analiz ederken, “Görüşlerime katılmıyorsanız nasıl insan olabilirsiniz?” (2002: 320) sözleriyle açıklar ‘yıkıcı gemeinschaft’ı oluşturanların kişisel terimlerle saldırıya geçişini. Bu var olanın yalnızca benliğe ilişkin mutlaklar olduğu anlamına gelmektedir. Araştırmada, karşıdakinin benliğine ilişkin mutlak görüşlerin hiçbir mantık süzgecinde geçirilmeden iletişim ortamına dâhil edildiği görülmüştür. Habere konu olan kişi, yorumlayanın tarafına göre bazen kahramandır, bazen haindir. Ancak bunu iddia eden yorumcuların elinde hiçbir delil yoktur. Katı dışlayıcılığın önemli bir göstergesi olarak incelenen yorumlardan 76 tanesinin “yazıklar olsun” sözüyle başladığı görülmüştür. Ancak bu de-

yimi kullanmayan birçok yorumda da katı dışlayıcılık hakimdir:

“Yazıklar Olsun Darbe Böcekleri” (Haber7)

“yazıklar olsun bu memleket için canını dişine takarak senelerini veren asil türk askeri dolmuşlarla emniyete mahkemeye taşınırken” (İnternethaber)

“YAZIKLAR OLSUN yuh be bu adamı kahramanda yaparsınız.. ASIN bu hainleri !!! asamazsınız çünkü hainler asilmiyor.. ah ah ah” (Haber7)

“ingilizlerin bir deyimi vardır..rot in hell, sayin albay...” (Vatan)

“ÖLÜMDE VAR zalimler için yaşasın cehennem” (İnternethaber)

“Sonunuz yakın hepinizin allahın izniyle. Küfrün sonu önce hüsrân, sonra cehennem” (Haber7)

“Sizinle cennete bile gitmeyeceğiz!” (Vatan)

Yıkıcı gemeinschaft'tın belirleyici özelliklerinden biri ilişkiye giren insanların yaralayıcı olmalarıdır. Her iki tarafın yorumlarında da düşünce aktarımından ziyade, ait olduğu kolektif kimlik ile geriye kalanların kolektif kimliklerini deşifre etme çabası, laf yarıştırma, katı bir dışlayıcılığın izleri görülmüştür.

“Artık bu iş kopmuştur, bu tam bir savaş ve AKP ye her oy veren her Fettullahçı benim direk olarak düşmanımdır. Tartışacak bir konu kalmamıştır. Bundan sonra kim kimi yenerse.” (Vatan)

“Herkes iyi bilmelidir ki, bugün yaşadıklarımız ve gördüklerimiz, bir dünya savaşının farklı türde tezahürü olup, Ülkemiz ise bu savaşın en karanlık cephesi seçilmiştir. İşte bu nedenle çok şiddetli enformasyon savaşları yaşanmaktadır. Bu nedenle Türk milletine büyük görev düşmektedir. Millet isterse bu savaş Türkiye kazanır!” (İnternethaber)

“Artık bu faşist ve cuntacı gruba karşı, milletin ayaklanması gerekmektedir! Artık orman kanunlarının geçerli olduğu bir ülkede yaşıyoruz!” (Haber7)

Haberin konusundan uzaklaşan bazı yorumların ideolojiler arasında bir “öç alma”, “rövanş” duygusu içerdiği görülmektedir:

Ruhları Geri Geldi! “Aman Allahım; aman Allahım! Sanki, etrafımızda, merhum Adnan Menderes’in, merhum Fatin Rüştü Zorlu’nun, merhum Hasan Polatkan’ın ruhları dolaşiyor. Ben, böyle şeylere inanmam ama, etkilendim ve ürktüm....” (İnternethaber)

“buradaki terazi bozuksa öteki taraftaki terazi sağlam. hiç korkmayın biz kazanacağız.” (habertürk)

“Adnan.meenderes.Yasıyor.” (Vatan)

Aşağıdaki örneği kaleme alan yorumcuya göre, Albay Dursun Çiçek’in suçlu ya da suçsuz olmasının bir önemi yok. Önemli olan bir ödeşmedir. Albay Dursun Çiçek’in suçsuz yere hapse girmesi, geçmişte suçsuz yere hapis yatan kendisiyle aynı ideolojiye sahip insanlar için bir bedel olmalıdır. Bu bedel -irrasyonel de olsa- rasyonel adaleti sağlayacaktır:

“Binlerce insani iskencehanelerden gecirdiginize ve yüzbinlercesini hapse attiginize sayın. Karsinizda gecmisin zavalli devrimcileri yok.” (Vatan)

TARTIŞMA

Zola, J’Accuse’ü yayınlayarak aslında Dreyfus’un suçsuzluğunu bir dizi mantıksal nedenle izah etmek yerine, kolektif bir mücadeleye ait olmanın dilini sergiliyordu (Sennett 2002: 322). Aynı şekilde Dreyfus’u bir hain olarak gören diğer cephe de benzer dil üzerinden kimliğini şekillendirmişti. Bu ‘cemaat dili’ herkesin bir biçimde olayla ilgili olarak konuşmasını gerektirmektedir. İnceleme kapsamındaki yorumların çoğunlukla ait oldukları haberin konusunu aştığı, tarihi analizlere, ruhsal tasvirlerle, kimlik tespitlerine dönüştüğü görülmüştür. İncelenen yorumlarda, ‘suçlayan’ ya da ‘savunan’ tarafta olmanın kolektif bir kimliği ifade ettiği tespit edilmiştir. Hem burada örnek olarak verilen hem de diğer yorumlar incelendiğinde genel olarak her iki taraf için de kanıtların ya da genel anlamda olayın hukuki boyutunun bir öneminin olmadığı görülmüştür. Benzer biçimde Zola’nın ve karşıtlarının ce-

maat dilinde kesin kanı bellidir. Kanıt olması önemli değildir (Sennett 2002: 319). Yapılan yorumlar göstermektedir ki, Albay Çiçek lehindeki ve aleyhindeki deliller, daha çok çatışan iki cemaatin tanımlanmasında kullanılmıştır. Sennett’in dediği gibi: “Artık casus hikâyesi cepheleşme yoluyla cemaat oluşturmak için cephane olmaktan başka bir şey değildir” (2002: 311).

Yayınlanan haberlerde, Albay Çiçek’in savcılıkta, imza iddiası dışında başka ne tür bulgular çerçevesinde sorgulandığı, mahkemede nasıl savunma yaptığı, hangi gerekçelerle tutuklanıp hangi gerekçelerle serbest bırakıldığına dair detaylı enformasyon bulunmamasına rağmen savunan ve suçlayan yorumların neredeyse tamamı delillerle aydınlanmış yurttaşların nihai kararları olarak haber sitelerindeki yerini almıştır. İncelemede, yorumların bir müzakere ya da diyalog arayışının çoğu zaman yakınından bile geçmediği görülmüştür, yıkıcı gemeinschaft’ın önemli göstergelerinden biridir bu: “Kim olduğunuzu ilan etmek, size benzemeyen ötekilerle ilişkileri düzenlemekten daha büyük önem kazanır” (Sennett 2002:325).

Tıpkı Dreyfus davasında kişinin bir meseleye sahip çıkmasının kendini haklı çıkarması sorunu haline gelmesi gibi, taraftarların hakkında yorum yaptıkları haberin konusundan uzaklaşarak geliştirdikleri argümanlar çerçevesinde inandıklarını ispata çalışması, aslında ait oldukları kolektif kimliğin ilanı ve meşrulaştırılması gayretinin bir sonucudur. Topluluk kimliğine yapılan vurgu ve buna bağlı olarak “ötekilere” karşı katı bir dışlayıcı dil, yorumların çoğunluğunda hâkimdir. İnsanın kendisini bir gruba bağlı hissetmesinin eylemsel karşılığı katılık ve dışlayıcılıktır.

Haklı ya da haksız, rasyonel analizlerde, hukuki delillerde (ki haberlerde verilen enformasyonlara göre yargıya varmak imkânsızdır) değil, “biz kimiz?” sorusunun hemen peşinden gelen “siz kimsiniz?” sorusunun yanıtlarında aranmıştır. Kolektif kimliğin belirlenmesi, kimin “gerçek Türk”, “gerçek Müslüman”, “gerçek vatan evladı” olduğunun ortaya çıkması, (ir)rasyonel adalet arayışının parametreleri haline gelmiştir. Yorumların özünde gerçeğin rasyonaliteyle değil, ‘arınma’ ile arandığı görülmüştür. Bu arınma isteği ve kendi kolektif

kimliğini ilan etme çabasına eşlik eden suçlama/savunma dili, ‘rasyonel adalet adına irrasyonelliğin özü’ (Sennett 2002: 321) olarak belirmektedir. Bu durum zaman içerisinde maddi koşullardaki değişimlerin bile, rakiplerin konularını değiştirmeyeceği gibi bir katılığın ümitsizliğini hissettirmektedir. Akılcı eleştirel tartışmanın çekirdeği, kişinin kritiği kendisine çevirerek (reflexivity) daha iyi bir argümanla karşılaştığında pozisyonunu değiştirebilmesidir (Dahlberg 2001). Oysa rasyonel adalet ve akılcı analizler topluluktan ayrılmış, kolektifliğin bizzat kendisi esas mesele haline gelmiştir. Tartışma konusu olayın kendisi ya da Albay Çiçek değildir, tartışmanın ana konusu; ne tür kişilerin Albay Çiçek’i savunup ne tür kişilerin suçlayacağıdır. Bunların cevabı ‘kimlerin gerçek’ olduğunu açığa çıkaracaktır. Çünkü her iki taraftaki yıkıcı gemeinschaft’ın üyeleri, kendilerinin ‘gerçek’, dolayısıyla savunduklarının ‘hakikat’ olduğuna inanmaktadır.

SONUÇ

Kullanıcılar kitle iletişiminin ‘yarı-katılım’ ortamını aşan bu yeni iletişim biçiminde mesaj üreticileri olarak sürece katılabilmektedir. Söylem seçkinlerinin doldurduğu eski ortamın dışında, sıradan insanların günlük yaşamlarında kendi kimliklerini kurarken hangi imgerlerden beslendikleri, ‘öteki’ni nasıl tahayyül ettikleri, birer üretici olarak ürünlerinin yeni iletişim ortamında incelenmesiyle öğrenilebilmektedir. Bu çalışmanın gösterdiği veriler (katı cepheleşme, tahammülsüzlük, irrasyonel tartışma ve yorumlar) yeni iletişim araçlarının rasyonel müzakerenin yeni ortamı olup olmayacağı yönünde bir genelleme yapamayacak kadar yetersizdir. Kaldı ki olumlu ya da olumsuz böyle bir yargı, internetin yalnız yapısal özellikleri ışığında teknolojik bir bakışla yapılan değerlendirmeler gibi eksik kalacaktır.

Böyle bir değerlendirme perspektifine yakalanmadan araştırmanın esas problemi olan “İnsanlar yeni bir tür kamusal platform olan internet aracılığıyla önemli sosyal ve siyasi konularda ne tür tartışmalar yapmaktadır?” sorusunun cevabına odaklanınca karşımıza ‘yıkıcı gemeinschaft’a ait cemaat dili çıkmaktadır. Araştırmada haber sitelerinin, farklı görüşteki insanlar tarafından politik özneler olarak bir karşılaşma, kimliğini kurarken beslen-

diği referansları gösterebilme, kısaca ‘kendini ilan etme’ alanı gibi kullanılabilirliği görülmüştür. İncelenen haber sitelerinde rasyonel müzakere yerine, ‘cemaat diliyle’ yoğunlaşmış retorik ağırlığını hissettirmektedir. Katı dışlayıcılık, komplo teorileri, ‘ötekini’ açığa çıkarma ve dışlama, kendini bir gruba bağlı hissedilen kullanıcının kimliğini kurarken başvurduğu dinamikler olarak belirmektedir. Yeni iletişim ortamının yabancılarla olan zayıf bağları yeniden kurma potansiyeli, önemli siyasi konularda ‘ait olma/dışlama’ gerilimine feda edilmiştir. Araştırma göstermiştir ki, karşıt görüşlerdeki kişiler internet iletişimi vasıtasıyla ötekilerle ilişkilerini düzenlemek yerine ‘yıkıcı gemeinschaft’ın dili aracılığıyla ‘kim olduklarını’ ilan etme imkânından yararlanmaktadır.

SONNOTLAR

(1) İlk yazılı basın ortamının kamuoyunu aydınlatan entelektüeller tarafından değil kâr peşindeki kapitalistler tarafından kontrol edildiği yönünde görüşler de bulunmaktadır. Habermas’ın düşünceleri ve kendisine yöneltilen eleştiriler ışığında bir değerlendirme için bkz: Garnham N, Medya ve Kamusal Alan, S Alankuş, H Tuncel (çev.), İLEF Yıllık, 94, 275-288.

(2) Zola’nın dönemin Cumhurbaşkanı Felix Faure’ye hitaben yazdığı ve L’aurore Gazetesi’nde 13 Ocak 1898 yılında yayınlanan yazısı. Zola’nın bu yazısı birçok kişi tarafından ‘onurlu aydın duruşu’ olarak değerlendirilmiştir. Bu yönde bir değerlendirme için bkz.: Baysan Gül T (2002) “Dreyfus Davası: Gerçek ve Adalet Savaşçısı Zola” Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi Cilt: 19 / Sayı: 1/ ss. 181-195. Yazının tam metin çevirisi için bkz.: Zola E (2007), ‘Suçluyorum’, T Yücel (Çev), İstanbul: Can Yayınları

KAYNAKLAR

Baysan Gül T (2002) Dreyfus Davası: Gerçek ve Adalet Savaşçısı Zola, Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Derg, 19 (1), 181-195.

Binark M (2005) Kimlik(lenme) Dipnotsuz İletişim ve Etnik Laflama Odaları, M Binark ve B Kılıçbay (der.), İnternet Toplum, Kültür, Epos Yayınları, Ankara, s. 118-136.

- Binark M (2007) Yeni Medya Çalışmalarında Yeni Sorular ve Yöntem Sorunu, M Binark (der.), Yeni Medya Çalışmaları, Dipnot Yayınları, Ankara, s. 21-44.
- Bozkurt V (2003) "Yıkıcı Gemeinschaft"tan 'Öteki'siz Postmodern Kabilelere: Sanal Cemaatler", Stradigma.com e-dergisi, sayı 8, http://www.stradigma.com/turkce/eylul2003/09_2003_09.pdf (Erişim: 20 Şubat 2010)
- Castells M (2005) Ağ Toplumunun Yükselişi, 1. Cilt, E Kılıç (çev.), İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Dahlgren P (2001) Computer-Mediated Communication and The Public Sphere: A Critical Analysis, Journal of Computer-Mediated Communication, 7 (1).
- Dahlgren P (2005) The Internet, Public Spheres, and Political Communication: Dispersion and Deliberation, Political Communication, 22 (2), 147-162.
- Fox N ve Roberts C (1999) The Sociology of a Virtual Community, The Editorial Board of The Sociological Review, 663-671.
- Garnham N (1994) Medya ve Kamusal Alan, S Alankuş ve H Tuncel (çev.), İLEF Yıllık, 94, 275-288.
- Habermas J (2003) Kamusal Alanın Yapısal Dönüşümü, T Bora ve M Sancar (çev.), İletişim Yayınevi, İstanbul.
- Kırık H (2005) Kamusal Alan ve Demokrasi, Salyangoz Yayınları, İstanbul.
- Papacharissi Z (2002) The Virtual Sphere: The Internet as a Public Sphere, New Media & Society, 4 (1), 9-27.
- Poster M (2001) Cyberdemocracy: Internet and Public Sphere, David Trend (ed.) Reading Digital Culture, Blackwell Publishing.
- Sennett R (1999) Gözün Vicdanı, S Sertaboğlu ve C Kurultay (çev), Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Sennett R (2002) Kamusal İnsanın Çöküşü, S Durak ve A Yılmaz (çev), Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Şahin H (2004) İletişimde Karavanadan Kafeteryaya, Dünya Kitapları, İstanbul.
- Thomson B (1994) Kamusal Alanın Dönüşümü, S Alankuş (çev), İLEF Yıllık, 94, 241-262.
- Timisi N (2003) Yeni İletişim Teknolojileri ve Demokrasi, Dost Yayınları, Ankara.
- Timisi N (2005) Sanallığın Gerçekliği İnternetin Kimlik ve Topluluk Alanlarına Girişi, M Binark ve B Kılıçbay (der.), İnternet Toplum, Kültür, Epos Yayınları, Ankara, s. 89-106.
- Zola E (2007), Suçluyorum, T Yücel (çev), Can Yayınları, İstanbul.